

İngiliz Arşiv Belgelerine Göre 1912-1913 Tarihli Balkan Savaşları Öncesinde Balkanlarda Uluslararası Nüfuz Mücadelesine Bir Bakış¹

An Overlook to the International Struggle of Prestige on the Eve of the Balkan Wars dated to 1912-1913 Accordance with British Archieve Documents

Levent YIKICI*

Zeynel ÖZLÜ**

Öz

Bu araştırmanın amacı Balkan Savaşları öncesindeki uluslararası konjonktürün İngiliz arşiv belgeleri üzerinden değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda farklı kaynaklardan temin edilen İngiliz arşiv belgeleri incelenmiş ve elde edilen bulgular anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde sunulmuştur. Ayrıca elde edilen bulgular İngiliz kamuoyunun görüşlerini gayrı-resmi olarak yansıttığı düşünülen bazı İngiliz gazetelerinde yer alan haberlerle de desteklenmiştir. Araştırma bulgularının dönemin süper gücü İngiltere'nin Balkan coğrafyasındaki gelişmelere yönelik bağlamsal ve Osmanlı Devleti'ne yönelik genel bakış açısını ortaya koymak açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırma neticesinde XIX. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir Avrupa düzeni ile karşı karşıya kalan İngiltere'nin dış politikasını İngiliz-Fransız Ententesi ve İngiliz-Rus anlaşması üzerine kurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda Balkan Savaşları öncesinde gayrı resmi olarak hakem rolüne soyunan İngiltere'nin, müttefiki Rusya'nın Balkanlara müdahalesini kısıtlamak için elinden geleni yapmadığı ve sahip olduğu siyasi güce orantılı olarak etkili bir tepki veremediği tespit edilmiştir. Ayrıca bu dönemde İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nde sahip olduğu menfaatler, Hindistan'daki Müslüman tebaası ve Hıristiyan Balkan halkları arasında bir çıkmaza girdiği de müşahede edilmiştir. Son olarak İngilizlerin Balkanlardaki kargaşanın Büyük Devletlere sıçrayarak daha büyük ölçekli bir savaşı tetiklemesinden endişe ettiği yargısına ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Balkan Savaşları, İngiliz arşiv belgeleri, İngiltere, Rusya.

Abstract

The aim of this study is to evaluate the international conjuncture on the eve of the Balkan Wars through British archive documents. In parallel with this purpose, British archive documents from several sources were examined and the findings were presented to create a meaningful whole. Furthermore, the research findings were supported with the articles of some British newspapers that were regarded as the reflections of unofficial British public opinion. The research findings were thought to be noteworthy in terms of revealing the Britain's contextual perspective on developments in Balkan geography and the its general perspective towards the Ottoman Empire as the superpower of that period. As a result of the research, it was concluded that Britain built its foreign policy on the Anglo-French Entente and the British-Russian agreement upon facing a new European order in the second half of the XIXth century. In this regard, it was determined that Britain, which unofficially played the role of referee on the eve of the Balkan Wars, did not do its utmost to restrict the intervention of the Russians in the Balkans and could not react effectively in proportion to its political power. It was also observed that during this period Britain reached a deadlock between her interests in the Ottoman Empire, her Muslim subjects in India and the Christian Balkan peoples. Finally, it was evaluated that the British were worried that the Balkan turmoil will trigger a large-scale war through involving the Great Powers.

KeyWords: Balkan Wars, British archived documents, Great Britain, Russia.

Giriş

XIX. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere yeni bir Avrupa düzeni ile karşı karşıya kalmıştır. Bu süre zarfında İtalya (1870) ve Almanya (1871)'nin siyasi birliklerini tamamlayarak güçlü devletler olarak ortaya çıkması Avrupa güç dengesini kökten değiştirmiştir (Işık, 2011, s. 58). Bu değişim sürecine mevcut halini revize ederek katılımı

¹Bu makale, "İngiliz Kaynaklarına Göre Balkan Savaşları 1912-1913", isimli doktora tezinden çıkarılmıştır. Bahsi geçen tez Gaziantep Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Yönetim Birimi tarafından FEF.DT.17.24 no'lu proje ile desteklenmektedir.

* Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, leventyikici@yahoo.com.

**Prof.Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, zozlu@gantep.edu.tr.

gereken Osmanlı Devleti; tam aksine yeni toprak kayıpları ve tebaası olan halkların kendisinden kopması gibi zararlarla girdi. 1821 Yunan isyanı ve 1829 da bu isyanın bağımsızlığa ulaşması ile bir Balkan toplumunun kopuşu diğer Balkan halklarında da Osmanlı'nın coğrafyadan çıkarılabileceği düşüncesini pekiştirdi ve uygun zeminin oluşması görüntüsü yeni yüzyıla girerken emperyalist "Büyük Devletler" in "Doğu Sorunu"na çözümünde Balkan halklarının da aktif rol alabileceği gerçeğini ortaya çıkardı.

Osmanlı Devleti'nin büyük bir acizyet ve yıkım ile karşı karşıya kaldığı Balkan Savaşları bu coğrafyada yaklaşık olarak yüz yıldır sürmekte olan bölgesel ve küresel bir mücadelenin tabi bir sonucudur. Bu noktaya gelene kadar öncelikli olarak 1789 Fransız Devrimi ile tüm dünyaya yayılan milliyetçilik düşüncesinin ilk etaptaki kültürel etkisi kısa zamanda politik hale gelmiş (Hall, 2003, s. 1) ve "Büyük Devlet"lerin bölge üzerindeki ve birbirleri arasındaki güç mücadeleleri çerçevesinde geliştirdikleri politikalarla daha komplike bir hal almıştır. Bu doğrultuda milliyetçilik düşüncesinden beslenen; ancak temel amacı "sıcak denizlere inmek" olan Rusların Panslavizm politikasının (Karal, 1977, s.58) belirleyici rol oynadığı ifade edilebilir. XIX. yüzyılın ilk yarısında temel motivasyonu Hindistan ve Uzakdoğu'daki sömürgelerine giden kara ve deniz yollarının güvenliğini sağlamak olan dönemin süper gücü İngiltere Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü desteklerken Rusya'nın yayılcı politikasına karşıt bir politika gütmüştür (Kocatürk, 2009, s. 15). Bu süreçte 1853 Kırım Savaşı'nda bizzat Osmanlı'nın yanında Rusya'ya karşı savaşa giren İngiltere, bir yandan da misyonerlik faaliyetleri yoluyla Balkanları Protestanlaştırmak suretiyle kendisinin yanında yer alacak bir kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır (Taşcan, 2015, s. 52).

Balkan Savaşlarına giden yolda önemli bir diğer faktör ise, ilk defa 1815 Viyana Kongresi'nde ortaya atılan ancak tarihi temelleri çok daha gerilere götürülebilecek bir kavram olan "Şark Meselesi" olmuştur. Genel olarak "*dini farklılıklara dayanan bir Doğu-Batı medeniyetleri çatışması*" olarak tanımlanan (Alkan, 2014, s. 40-49) Şark Meselesi temel olarak "*Türk İmparatorluğu'nun ortadan kalkmasıyla oluşacak jeopolitik boşluğun*" nasıl doldurulacağı sorusuna yanıt aramıştır (Marriot, 1940, s. 2). Nitekim XVIII. yüzyılın beraberinde getirdiği Sanayi Devrimi daha önceki yüzyıllarda gerçekleşen Rönesans, Reform ve Coğrafi Keşifler gibi gelişmeler ile birlikte, Batı toplumlarını hızla kalkındırırken, Osmanlı Devleti bu gelişme hızına ayak uyduramamıştır. Dünyanın hızla "Büyük Devletler (Great Powers)" olarak adlandırılan altı ülkenin – İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya – siyasi, askeri ve ekonomik tahakkümü altına girdiği bu dönemde çok geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı Devleti'nin giderek güçten düşmesi onu iç ve dış tehditlere açık hale getirmiştir. Hiç kuşkusuz bu süre zarfında ülkenin güçlü olduğu dönemlerde yabancı devletlere verilen ekonomik imtiyazlar da Osmanlı Devleti'nin sırtında bir kambura dönüşmüştür.

Osmanlı tarihinde 93 Harbi olarak adlandırılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı İngilizlerin Şark Meselesine bakışlarında bir kırılma gerçekleştirmiştir. Nitekim bu savaş ve sonrasında yaşanan gelişmeler Osmanlı Devleti'nin bir görüntüden ibaret olduğunu ve yürütülen reform çabalarına rağmen ayakta kalmasının mümkün olmadığını ortaya koymuştur. Bunun üzerine İngiltere Osmanlı Devleti üzerindeki doğrudan ve dolaylı "menfaatlerini" korumak üzere statükoyu korumak politikasından vazgeçerek Osmanlı'nın mirasından en büyük pastayı kapma siyaseti izlemeye başlamıştır (Gümüşel, 2015, s. 40). Liberal Parti lideri William Ewart Gladstone'un iktidara geldiği 1880 sonrasında Balkan Savaşlarına kadar geçen süre zarfında İngiltere, Osmanlı Devleti'ne yönelik bu politikasına sadık kalmıştır (Seton-Watson, 1918, s. 126). Söz konusu dönemde sahip olduğu askeri, siyasi ve ekonomik güç ile dünya siyasetine yön veren İngiltere'nin Balkan Savaşlarına giden yolda açık ve örtük olarak nasıl bir politika izlediği belgelere dayalı olarak yanıtlanması gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmanın temel amacı Balkan Savaşları öncesindeki uluslararası konjonktürün İngiliz gizli belgeleri üzerinden değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda gizli olarak tasnif edilmiş İngiliz belgeleri incelenmiş ve elde edilen bulgular anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde sunulmuştur. Bu süreçte üç farklı veri kaynağından faydalanılmıştır. Bunlar; dönemin parlamento kayıtları, İngiliz Dışişleri Ofisindeki diplomatlar ile farklı ülkelerde görev yapan üst düzey İngiliz bürokratları arasında gerçekleşen telgraf yazışmaları (Foreign Office Belgeleri) ve savaş sırasında Osmanlı karasularında farklı limanlarda seyreden İngiliz gemilerindeki yetkililer ile İngiliz Amiralliği arasında gerçekleşen telgraf yazışmalarıdır (Admiralty Office Belgeleri). Çalışma kapsamında Balkan Savaşları'nın gerçekleştiği 1912-1913 yılları öncesindeki süreç ile doğrudan ve dolaylı yönden ilişkili gizli nitelikteki belgelere birinci elden erişilmiştir. Esasen literatürde bu belgelerden bir kısmının çevirilerine rastlanmakla birlikte (Ulubelen, 2009; Uğurlu, 2005) bu araştırmanın orijinalitesi ilgili dönem İngiliz gizli belgeleri arasından daha çeşitli ve fazla sayıda veri kaynağına ulaşarak, bu kaynakları titiz bir incelemeye tabi tutması ve birinci elden yapılan İngilizce-Türkçe çeviriler üzerinden analiz, sentez ve değerlendirme süreçleri işletilerek dönemin süper gücü İngiltere'nin Balkan coğrafyasındaki gelişmelere yönelik bağlamsal ve Osmanlı Devleti'ne yönelik genel bakış açısını ortaya koymaya imkân vermesidir. Dolayısıyla bu araştırmanın birincil kaynakların Türkçeye kazandırılması yanında bu kaynaklar üzerinden bir anlam ve sonuç üretmesi bakımından önemli olduğu ifade edilebilir. Ayrıca elde edilen bulgular İngiliz kamuoyunun görüşlerini gayri-resmi olarak yansıttığı düşünülen bazı İngiliz gazetelerinde yer alan haberlerle de desteklenmiştir.

Bulgular

Bilindiği üzere Balkan ittifakı öncelikli olarak Bulgar ve Sırp'ların birbirleri ile yakınlaşmaları ile başlamıştır. Nitekim Fowler'ın (1967, s. 52) da dikkat çektiği üzere Balkan ulusalcı hissiyatının iki lideri, boyutlarından ötürü Bulgaristan ve Sırbistan'dı. Ancak ikisi de birbirlerine güvenmiyor ve bir türlü anlaşmaya varamıyorlardı. 1911 sonbaharından itibaren devreye giren Rusya, Balkan ittifakının şekillenmesini hızlandırmak için etkisini kullandı ve bu kapsamda üç farklı strateji izledi. Bunlardan birincisi, Boğazları Rus gemilerine açmak için yeni bir hamleydi; ikincisi, İstanbul'daki Rus Büyükelçisi M. Charykov'un, kendi başına Türkiye'yi de içine alacak bir Balkan Ligi kurma girişimi idi (The Times, 2 Mart 1910, s. 5'den akt. Fowler, 1967, s. 58); üçüncü olarak ise, Belgrad'daki Rus Elçisi N. Hartwig ve Sofya'daki Nekliudov, anlaşmaya varmaları için Sırp ve Bulgar hükümetleri üzerinde çalışmaya başladı ki bu strateji nihayetinde başarıya ulaştı. Rusların bu girişimleri karşısında İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson şunları kaydetmişti (British Documents on The Origins of The War, Bundan sonra bu eser için B.D. kısaltması kullanılacaktır, Cilt IX, No. 354).

Sozanov'un (Rusya Dışişleri Bakanı) aklının bir köşesinde Balkanlarda Balkan Devletleri adına Rusya'nın müdahalesini meşrulaştıracak ve böylece yavaş yavaş Türkiye'yi bu bölgelerden çıkarmakla sonuçlanması için olası bir kargaşa temin etmeye yönelik bir istek olup olmadığını bilmiyorum. Her halükarda tehlikeli bir oyun oynadığımı düşünüyorum. ... Ancak bence her ne pahasına olursa olsun Rusya ile (İran'da) mutabakatı tam manasıyla sürdürmemiz elzemdir. Rusya'yla ilişkilerimizin herhangi bir suretle ciddi şekilde bozulmasını veya soğumasını kati derecede esefle karşılarım.

Dış politikasını İngiliz-Fransız Ententesi ve İngiliz-Rus anlaşması üzerine kuran İngiltere'de (B.D., Cilt IX, No. 184) uzun süredir takip edilen "görkemli tecrit" yaklaşımının artık geçerli bir dış politika aracı olamayacağı müşahade edilmiştir (Great Britain, 1911, s. 60):

"Görkemli tecrit" politikası veya ideali, Avrupa'da parçası olmadığımız ve hiçbir yükümlülüğe sahip olmadan mutlu mesut bir kenara çekilebileceğimiz ve karşı gruplar arasındaki anlaşmazlıklardan doğan Avrupa'da ortaya çıkan güçlüklerden yararlanma becerisine sahip olduğumuz bir güç dengesi tasarladı.

Bu politika şu anda mümkün değildir. Aksi halde birkaç yıl içinde, iki Büyük güç standardına veya muhtemel bir kombinasyona karşı değil birleşik Avrupa donanmalarına karşı savaş gemileri inşa etmek durumunda kalırız.

Bununla birlikte İngiltere bazı gerginliklerde bağımsız davranabilmek adına taraf tutmamayı da tercih etmekte idi. İkincil ülkelere yönelik mümkün olduğu kadar çatışmaları en aza indirmek üzere etkisini kullanmaya çalışırken, gelişmelerden yeterince haberdar olmadığı veya itibarını kullanamayacağı durumlarda ise bağımsız ve tarafsız olmak politikasını değiştirmede (Fowler, 1967, s. 1).

Bu dönemde Rusya ise bir Balkan ittifakı için elinden gelen her şeyi yapmaktaydı. Hatta savaş çıkması durumunda Rusların Bulgarlara yardım etmesini öngören gizli bir anlaşma dahi yapılmıştı. 23 Aralık 1911 tarihli gizli bir belgeye göre (B.D., Cilt IX, No: 534):

...Majestelerinin Askeri Ataşesi Albay Lyon Ruslar ve Bulgarlar arasında, savaş durumunda Türk donanmasının saldırısına açık olan Bulgar sahilleri için Rusların yardım etmesini öngören gizli bir anlaşma yapıldığını bildirdi.

Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Bax-Ironside'ın 3 Kasım 1911 tarihinde dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'e gönderdiği mektup Bulgaristan ve Sırbistan arasında yaklaşık bir yıldır müzakere edilen bir ekonomik yakınlaşmayı konu almaktaydı. Bu kapsamda Kasım 1911'e kadar süren görüşmelerde altı başlık içeren bir anlaşma sağlamanın eşğine gelindiğini bildirilmekteydi (B.D., Cilt IX, s. 515-516):

- Posta, telgraf, telefon ve demiryolu tarifelerinin çözümünü kolaylaştırmak.
- Sırbistan ve Bulgaristan arasındaki ticari, gümrük ve sınır ilişkilerini kolaylaştırmak ve basitleştirmek.
- Ticari mevzuatı ve mali kanunu iki ülkenin teşebbüsüne göre birleştirmek.
- Sosyal mevzuat ve her iki ülkenin okul diplomalarını karşılıklı olarak tanıma birliğine varmak,
- Yargı yasasının birleşmesini sağlamak ve bu yasa uyarınca kararlarda karşılıklı yardım,
- Genel, tarımsal ve ticari konularda ortak bir politika eğilimi geliştirmek.

Her ne kadar bu anlaşma Bulgar ve Sırbilerin birbirlerine güvensizliği nedeniyle uygulanamadıysa da iki ülke arasındaki ittifaka zemin hazırlayan bir girişim teşekkül ettirmişti. İki Slav ülkesi arasındaki bir başka girişim Ekim 1911'de meydana gelmişti. Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Bax- Ironside'ın, İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson'a gönderdiği bir mektupta, Makedon sorununun bu ilişkiye nasıl katkıda bulunduğu şöyle izah edilmekteydi (B.D., Cilt IX, s. 512-514):

M, Gueshoff (Bulgaristan Dışişleri Bakanı ve Başbakanı) bölünme zamanı geldiğinde Sırbistan'ın Üsküp'ü işgal etmesi için Kumanova ve Üsküp Kazalarındaki Bulgar propagandasını durdurmaya karar verdiler. Bulgaristan, Selanik ve Manastır'ı işgal etme konusunda Sırbistan'ın rızasını alacak. Köprülü'nün geleceği konusu gelecekte düşünülme üzere bırakıldı. Üsküp-Köprülü-Manastır hattının doğusundaki her yer daha sonra Yunanistan ile ileri bir tarihte düzenlenecek hatta kadar gelecekte Bulgar etkisi altındaydı.

Belgenin ilerleyen satırlarında Türkiye'yi zayıflatmak için herhangi bir adım atılmaması kararlaştırılmıştı. Nitekim zayıf bir Türkiye güçlü bir Avusturya'ya tercih edilmekteydi. Buradan da açık bir biçimde görüldüğü üzere Balkan ittifakı ihtimali şekillenmeye başladığında, İngiltere bu birliği Avusturya'yı kontrol etme aracı olarak görmüş ve bu doğrultuda hafif gayri resmi destek sağlamıştı. Bununla birlikte Balkan ülkeleri arasında benzer görüşmelerin gerçekleştiği de bilinmekteydi. Nitekim Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Bax- Ironside 24 Şubat 1912'de "*beş veliaht prensin Sofya'da bir toplantı yaptığını*" bildirmesi de bunlara bir örnek teşkil etmekteydi (B.D., Cilt IX, No. 554).Nihayetinde Bulgar

ve Sırp Hükümetleri arasındaki gizli görüşmeler 13 Mart 1912'de resmi bir ittifakla sonuçlandı. Bu süreçte iş başındaki iki hükümeti yakından gören Bax-Ironside, ittifakın öncelikle Avusturya karşısı olacağına ilişkin beklentilerini göstermek üzere şu değerlendirmede bulundu (B.D., Cilt IX, s. 556-557):

Yakında Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında ve başarılı olursa Karadağ ile müzakereler olmasını bekleyebiliriz... Birlik şimdi Avusturya tarafından gelebilecek ileri bir hareketi engellemek için Rusya'nın desteğiyle Balkan Ülkeleri Federasyonu haline getirildi.

Bulgaristan'daki İngiliz büyükelçisi Bax-Ironside ayrıca gelişmeleri şöyle aktarmaktaydı (B.D., Cilt IX, s. 556):

Büyük bir baskı sonrasında Bulgar Kralı bu sabah, 11 Martta ise Sırbistan Kralı imza attı. Rusya İmparatoru ve Rusya Hükümeti, Antlaşmanın içeriğini bilmektedirler ve İmparator, başarılı sonuca kişisel olarak ilgi duymaktadır. Bulgaristan şimdi Rusya ile kaderini paylaşmaktadır. Anlıyorum ki Rus Hükümeti, anlaşmanın sonuçlarını Üçlü İtilaf'ın diğer Büyük Güçlerine iletacaktır ve Majesteleri'nin Hükümetine (İngiliz Hükümeti) bilgi Rusya veya diğer kaynaklardan ulaşıncaya kadar bu bilginin gizli tutulmasını öneririm.

Balkan Savaşı'nın bu ittifaktan yalnızca yedi ay sonra patlak verdiği göz önünde bulundurulduğunda anlaşmanın önemi gözler önüne serilmektedir. Oldukça kapsamlı bir niteliğe sahip Bulgar-Sırp anlaşması karşısında bile İngiltere Rusya'yla olabilecek en iyi mutabakatı sürdürme arayışında olmuş ve İngiliz Dışişleri Müsteşarı NicolsonPetersbug'daki İngiliz maslahatgüzarına sahip olduğu kaygıları Rus Dışişleri Bakanı Sozanov'a açıklamaması için talimat vermişti (B.D., Cilt IX, No.570). Bulgaristan'daki İngiliz büyükelçisi Bax-Ironside'in 8 Nisan 1912 tarihinde İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson'a gönderisindeki şu satırlar da bu kaygılara işaret etmekteydi (B.D., Cilt IX, No. 567): "*İstanbul'daki merkezi hükümetin zayıflaması hesaplarımızı alt üst edebilir. Bulgarlar Sırplarla birleşerek Türklere karşı çok etkili olabilirler. Yeni Balkan politikası Balkanlar Balkan Devletlerindedir.*" Esasında Balkanların Balkan halklarına ait olduğu düşüncesi 1878 Berlin Anlaşmasından sonraki süreçte İngilizlerin Osmanlı Devleti'ne karşı değişen bakış açıları ve tutumlarının bir tezahürü idi ve bu konuda hiç kuşkusuz en önemli pay o dönemlerde başbakanlık görevini yürüten William EvertGladstone'a aitti (Seton-Watson, 1918, s. 126). Bir sonraki aşama ise 29 Mayıs 1912 tarihinde Yunan-Bulgar ittifakının kurulması olacaktı.

Sırp-Bulgar anlaşmasının imzalanmasından sadece iki buçuk ay sonra, 29 Mayıs 1912'deüç yıl yürürlükte kalmak ve gizli tutulmak üzere gerçekleştirilen savunma niteliğindeki anlaşma şöyleydi (Helmreich, 1938, s. 76.):Türkiye söz konusu iki devletten birine saldırırsa diğeri Türkiye aleyhinde savaş ilan edecek; her iki devlet de Türkiye ve Büyük Güçlerle olan ilişkilerinde ortak hareket edeceklerdi. Yunanlılar ve Bulgarlar Osmanlı'daki vatandaşlarının korunması ve savunulması için Babıali'ye müşterek temsilcilik sunmayı kabul ettiler. Bununla birlikte Girit nedeniyle Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında çıkabilecek olası bir savaş ittifak dışında değerlendirilmiştir.Zincirin bir sonraki halkası ise Karadağ ve Bulgaristan arasındaki anlaşmaydı. Karadağ'daki Rus askeri temsilcisi antlaşmanın şartlarını Ekim 1912'de Karadağ'daki Rus askeri temsilcisi antlaşmanın şartlarını şöyle açıkladı (The Times, 13Haziran, 1913, s. 5'den akt. Fowler, 1967, s. 71):

Her iki taraf da tüm güçleriyle savaş açmayı taahhüt etmektedir, Karadağ, en geç 15 Eylül / 28 Eylül tarihleri arasında, Bulgaristan ise Karadağ'ın eyleminden en geç bir ay sonraya kadar tüm güçleriyle savaşa başlamaya söz veriyor; Karadağ, mümkün olduğunca çok sayıda Türk birliklerini savaşa dâhil etmeyi taahhüt ederken; Bulgaristan, savaşın her ayı boyunca 70.000 ödeme taahhüt eder.

Sırbistan'ın 2 Ekim 1912'de Bulgar-Karadağ anlaşmasına bağlılığını ilan etmesiyle tamamlanan Balkan ittifakına karşı İngiltere'nin tutumu İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in, dönemin Belgrad'daki İngiliz Büyükelçisi Whitehead'e gönderdiği mektubun satır aralarında gizlidir (B.D., Cilt IX, s. 2):

Majesteleri Hükümeti'nin Balkan Devletleri arasında artan dayanışmaya karşı hüsnüniyet beslediği, ancak bu konunun ilgili Devletlerin kendileri arasında tartışacakları bir durum olduğunu düşündüğünü Sırp Maslahatgüzarına ilettim.

Bu yazışma 1909 yılında, Sırbistan'ın İtilaf Devletleri'nden bir talebi ile ilgiliydi. Buna göre Sırbistan İngiltere'den Balkan İttifakına yakın durması için Bulgaristan'a siyasi baskı uygulanmasını istemekteydi. Buradan da anlaşılacağı üzere İngiltere Balkan birliği fikrine sıcak bakmakta ancak resmi olarak tarafsız görünmekteydi çünkü açık bir şekilde Bulgaristan'ı Sırbistan ile ittifak kurmaya teşvik etmek Avusturya-Macaristan'ı gücendirebilirdi. Nitekim dönemin Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi M. De Findlay, ittifak konusundaki düşüncelerini şöyle açıklamaktaydı (B.D., Cilt IX, s. 66):

Majesteleri Hükümetinin Balkan Konfederasyonu'nun savunuculuğunu yapmasının, yukarıda belirtilen nedenlerle Avusturya-Macaristan tarafından dostu ne olmayan bir davranış olarak görüleceği izlenimini edindim. Şüphesiz, Majestelerinin Viyana'daki Büyükelçisi bu izlenimin doğruluğunu teyit edecektir. ... Bununla birlikte, şu an sakinleşen Avusturya saldırganlığının, bir Slav Konfederasyonu kurulması yoluyla canlanabileceği görülmektedir; anlaşma sadece savunma amaçlı olsa da bunu ciddi bir tehdit olarak göreceklerdir.

Mektubun sonundaki bir notta ise “*yalnızca ortak tehlikenin iki ülkeyi bir araya getireceği*” belirtilmekteydi ki 1909 sonrası gelişmeler ortak tehlike olarak Osmanlı'yı ön plana çıkarmıştır. Anlaşmaya yönelik herhangi bir harekete karşı temkinli olmaktan ibaret olan 1909 yılındaki İngiliz tutumu ittifakın Türkiye'yi de içine alması ve Osmanlı hükümeti ile Sofya ve Belgrad'daki hükümetler arasındaki barışı destekleyecek bir niteliğe sahip olması yönündeydi. Ancak Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Findlay'ın 1910 yılına ait aşağıdaki gönderisi bunun pek de mümkün olmadığını sinyallerini vermektedir (B.D., Cilt IX, s. 221):

Sofya'ya gelmek için aldığım talimatlar sadece Bulgaristan ile Türkiye arasındaki yakınlaşmayı değil aynı zamanda diğer Balkan Devletleri ile de bir yakınlaşmayı teşvik etmekte. Bunu yapmak için hiçbir elverişli fırsatı kaçırmadım, ancak bu devletler arasında var olan karşılıklı güvensizlik ve kıskançlık, her türlü bir yakınlaşma girişimini boşa çıkarmaktadır.

Görüldüğü üzere Balkan birliğini başından beri destekleyen İngiltere Türkiye'nin de dâhil olduğu bir birlik tahayyül etmekteydi. Böylece tüm devletler arasında kurulacak daha iyi ilişkiler Balkan krizleri riskini en aza indirgeyecekti (Fowler, 1967, s. 72). Ancak İngiltere, ittifakı açıkça desteklemesi durumunda başta Avusturya olmak üzere diğer Büyük Güçleri gücendirmekten çekindiği için, Dışişleri Bakanlığı resmi olarak tarafsız konumunu sürdürdü. Bu doğrultuda Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Bax-Ironside, Bulgaristan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı M. Ivan E. Gueshoff'a Sırbistan ile bir ittifakı teşvik etmek için tavsiyelerde bulunurken İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'den şu dikkat çekici uyarıyı aldı (B.D., Cilt IX, s. 501-502):

Sir H, Bax-Ironside'in bu tartışmalara fazla karışmalarını gerekmektedir. Kendileri ayrıca tavsiyede bulunmaktan da vazgeçmelidir. ... O'na, Balkan ülkelerinin temsilcilerine tavsiyelerde bulunmaktan veya görüş bildirmekten kaçınarak mümkün olan her türlü bilgiyi elde etmeye devam etmesini arzu ettiğimizi belirtmeliyiz.

Bununla birlikte İngiliz Hükümeti Balkan meselelerinde gereksiz bir sorumluluğu kabul etmeme konusunda oldukça temkinli bir politika izlemekteydi. Nitekim Viyana'daki İngiliz Büyükelçisi Cartwright'ın Balkanlarda “*statükonun korunması*” konusunda İngiltere, Rusya ve Fransa'nın görüş alışverişinde bulunması önerilip önerilmeyeceğini sorusuna Grey'in cevabı da bu durumu açık biçimde ortaya koymaktaydı (B.D., Cilt IX, s. 519):

Balkanlar'da Avusturya'ya karşı bir girişimde bulunmamız bizim için bir hata olacaktır: Rusya, ne yapmak istediğine karar vermeli ... Balkan politikasını Rusya'ya önermek için bir inisiyatif kullanırsak, Balkan meselelerinde olmamız gerekenden daha akıllı ve kararlı davranmamız gerekecektir.

Anlaşılacağı üzere belirli gelişmelere karşı oldukça zayıf bir tepki veren ve aleni müdahaleden tarafsız görünme kaygısı ile imtina eden İngiliz bürokratları aynı zamanda

Balkan birliği müzakerelerinin her şey tamamlanıncaya kadar tamamen gizlilik içinde tutulması gerektiğine inanmaktaydılar (B.D., Cilt IX, s. 556-557). Bunun sonucunda, Avusturya-Macaristan, 1912 Ağustos'una kadar antlaşma hakkında hiçbir bilgi sahibi olmamıştı (B.D., Cilt IX, s. 607). Bunun altında yatan neden İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson'un Viyana'daki İngiliz Büyükelçisi Cartwright'a gönderdiği bir mektubun satır aralarında gizliydi (B.D., Cilt IX, s. 558-559):

Rusya'nın himayesinde olan bu antlaşma Rusya'nın Yarımada'da barışın sağlanması için Avusturya ile birlikte çalışmayı hiç düşünmediğini ortaya koymaktadır. ...Bunun yerine Avusturya Hükümeti'nin Balkan ülkelerine karşı samimi bir tutum takınma ihtimalini sona erdirebilecek doğrudan doğruya Avusturya karşıtı bir politikayı izleyeceğini göstermektedir...

Bu dönemdeki İngiliz politikası daha çok Balkan meselelerini yatıştırmak üzere bölgedeki statükoyu muhafaza etmektir. Bunun en ideal yolu ise Balkan devletlerinin ortak Avusturya-Rus himayesinde olması olarak görülmektedir. Bu hususta Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Bax-Ironside'in Nisan 1912'deki değerlendirmesi şu şekilde idi (B.D., Cilt IX, s. 564-565):

Balkan sorununun çözümü, bence mektubunuzdan "ve Avusturya" sözcüğünün çıkarılması yoluyla olacaktır (İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson'un, Balkan devletlerinin Rusya ve Avusturya'nın altında birleşmesi gerektiğini belirten mektubuna atıf yapılmakta) ... Böyle bir düzenleme ideal bir şey olabilir, fakat maalesef bu dünyada daha az tatmin edici bir standarda katlanmak zorundayız.

Aynı şekilde, İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey de Birinci Balkan Savaşı başlamadan hemen öncesine kadar bir Rus-Avusturya antlaşması umuyordu (B.D., Cilt IX, s. 527-528):

Rusya ile Avusturya arasındaki bir anlaşmayı en çok aralarındaki bir savaşın çok külfetli olacağı için istiyorum. Balkan Savaşı'na katılacağımızı ve Rusya tarafında müdahale edeceğimizi sanmıyorum; ancak bu çekincemiz, mevcut Avrupa bloklarının korunması için bir tehlike arz edecektir...

Balkan ittifakları şekillenirken İngilizlerin tutumu sürekli olarak resmi katı tarafsızlık ise de gizli olarak Türkiye'nin dâhil olacağı barışçıl bir ittifak sistemini daha çok tercih etmişlerdi. Ayrıca Rusya ve Avusturya'nın bir şekilde ortak bir zemin bulmasını umut eden İngilizlerin Balkan meselesinde aktif olarak rol almak için temkinli hareket etmesinde Avrupa dengesine zarar vermeme düşüncesinin etkili olduğu ifade edilebilir. Belki de bu düşünceden ötürü Osmanlı basınında şu görüş hâsıl olmuştu (B.D., Cilt IX, No. 576):

Tanın gazetesinde Hüseyin Cahit belki de on beşinci keredir samimiyetle hem İttifak hem İtilaf bloğundaki tüm Avrupa'nın Türklere karşı birleştiğini yazıyor. Türkiye'nin hiçbir tarafta yer almaması, ülke menfaatlerine uygun şerefli bir anlaşma yapması ve memleketin iyiliği için her türlü fedakârlığa katlanılması gerektiğini ifade ediyor.

Bu dönemde Büyük Devletlerin ortak paydası Osmanlı coğrafyasında sahip oldukları menfaatlerdi.

İkincil gerginlik alanlarına karşı resmi tarafsızlık geleneğinden ötürü Güneydoğu Avrupa'daki beklenmedik gelişmelere karşı yalnızca tedirginlik göstermekle yetinen İngiliz Hükümeti'nin bakış açısı Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Bax-Ironside'in 8 Nisan 1912'de İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson'a gönderdiği bir mektuba şöyle yansımıştı (B.D., Cilt IX, s. 564-566):

İngiltere'nin Balkan meselelerine doğrudan etki edebilmesi için tek yolun Almanya'nın arenaya girmesi olacağını düşünüyorum. Böylece İngiltere için Şark Meselesinde kendisi ile karşı karşıya gelmek üzere bir çatışma sebebi ortaya çıkacaktır.

1912 yılının yaz aylarında Arnavutluk meselesi, Makedonya meselesi ve Karadağ ile sınırlar meselesi tırmandıkça Balkanlardaki durum gittikçe kötüleşmişti. 10 Ağustos 1912 tarihinde İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği Müsteşarı Marling "*Selanik ve Üsküp'te Pazar*

yerlerinde bombalar patladığını” (B.D., Cilt IX, No. 608) bildirirken Belgrad’daki İngiliz Müsteşarı Barclay de Kochana’daki olayları şöyle aktarmaktaydı (B.D., Cilt IX, No. 607):

Kochana’da Bulgar sınırına 35 kilometre yakında bir bomba patladığı haberi Sofya’ya ulaştı. Buna göre bomba patlamasından 20 dakika sonra Türk askeri olay yerine gelip, halka ateş açmış ve 6’sı Türk, 2’si Musevi gerisi de Bulgarlardan oluşan 112 kişinin ölümüne neden olmuş. ... Kanımca bu olay da Makedonya Komitesinin barbarca bir oyunudur. Amaçları ortalığı karıştırıp Türkiye’ye karşı Bulgaristan’ı harekete geçirmektir.

Gerçekten de bilhassa bu olay bölgede büyük bir infiale neden olmuştu. Bu zamana kadar İngiltere halen Balkan sorunlarının çözümünün Türkiye'nin Balkan ülkelerine karşı olan tutumunu değiştirmesinde yattığına inanıyordu. İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey, 21 Ağustos 1912'de Paris'teki İngiliz Büyükelçisi Bertie'ye şunları yazdı (B.D., Cilt IX, s. 631-632):

Bana göre Türkiye'ye, iyi bir Hükümet kurmak ve önceki yönetimin hatalarını tekrar etmemek için baskı yapılırsa, Büyük Güçler de Balkanlar'da barışı güvence altına almak için bütün etkilerini kullanacaklardır. Büyük Güçler, bu türden iletişimlerin İstanbul'a ayrı ayrı yapılmasını kabul ederse, Majesteleri Temsilcisine böyle bir eyleme katılmak için talimat vermeye hazırlıklı olmalıyım.

İlerleyen süreçte artan karışıklıklar karşısında da temkinli politikasını devam ettiren Sir Edward Grey, Balkan ülkelerine tavsiyede bulunmaktan kaçındı ve büyükelçilerine *“yalnızca karşılardaki Hükümetlere sükûnetlerini korumayı”* ve *“Türkiye'nin reformları takip etmelerini”* önermelerini söyledi (GB.D., Cilt IX, s. 667). Böyle bir ortamda Avam Kamarasında söz alan Grey şunları kaydetti (Center for Ottoman Diplomatic History, 2016, s. 24):

Avam Kamarası, Balkanlar'da çok kritik bir durum olduğunun farkındadır ve bu ciddi bir endişe yaratmaktadır. Büyük Güçler, barışın ihlal edilmesini önlemek için elinden gelen adımları atıyorlar. Dikkatlerinin yöneltildiği iki nokta, Balkanlar'da bir barış ihlalinin şiddetle reddedilmesi ve Türkiye Avrupa'sındaki reformların gerçekleştirilmesinin gerekliliğinin ifade edilmesidir.

Bölgede yükselen tansiyon neticesinde de bazı çatışmalar veya angajmanlar meydana gelmekteydi. Bunlardan biri Atina’dan Beaumont’un 11 Ekim 1912 tarihli gönderisinde şöyle aktarılmaktaydı: *“Samos’taki çıkarma, durumu daha karmaşık hale getirdi ve Türk Garnizonuna saldırıyı takip eden rastgele ateşte 2-3 Yunan vatandaşın ölümünün bildirilmesi ile Pantalion Şirketi’ne ait Rumelia isimli gemiye Türk birliklerince ateş açılması sırasında Yunan bayrağına sözde hakaret olayı Yunan kamuoyunda hatırı sayılır derecede öfke uyandırdı”*(A.D.M.,133/44588). Bununla birlikte aynı gönderide savaşın kaçınılmaz olup olmadığı konusunda Yunan kamuoyundaki düşünceler şöyle sunulmaktaydı:

Savaşın engellenebilir olup olmadığına ilişkin buradaki görüşler birbirinden oldukça farklı. Büyük çoğunluk kaçınılmaz olduğuna inanırken, aralarında İtalya, Bulgaristan ve Sırbistan Büyükelçilerinin bulunduğu bazı kültürlü insanlar Büyük Güçler’in tüm reformların etkili bir şekilde uygulanacağını güvenceye almasına ilişkin İstanbul’a yönelik bir girişiminin hala savaşın patlamasını engelleyebileceğini düşünmektedirler. Yunan Hükümeti ise savaş kaçınılmaz olarak görüyor gibi hareket etmektedir.

Başka bir belgede ise savaş kaçınılmaz gören Yunan Hükümetinin savaş hazırlıkları aşağıdaki şekilde detaylandırılmaktaydı (A.D.M., 131/42090):

İyon adaları arasında dolaşan Pire filosunu geri çağırarak. Savaş gemisi “Spetzai” Leghorn’a (Livorno/İtalya) gönderilmişti ve “Psara” ise acil onarımlar için Pire’de doka çekilmişti. Salamis’te birkaç destroyere çeşitli ufak tefek tamiratlar mümkün olan en hızlı şekilde yapılmıyordu. Stettin/Polonya’daki Vulkan metal işi tarafından teslimata hazır iki yeni destroyer ön denemeler için bekletilmeden derhal buraya doğru yola çıkması istendi, izindeki tüm memurlar geri çağırıldı ve fiili olarak hazır durumda bulunan pek çok şey gerçekten hazır durumda olmalı yoksa aktif listedekilerle yer değiştirmeleri gerekmekte.

Bir diğer belgede ise Yunanistan'daki diğer savaş hazırlıkları konu edilmişti (A.D.M.,133/44588):

Canlı hayvan, un, buğday, yem vb. ihracatı yasaklandı. Askeri hareketlilik yeni gönüllü askerleri ve 1913'ün acemi birliklerini derhal askere çağırın ilk kararnameden beri hız kazandı. Messrs, Cammell, Laird Şirketi tarafından Arjantin Hükümeti için üretilen dört destroyer askeri hareketlilik emri verildiği gün satın alındı. ... Askeri birlikler mümkün olan en kısa sürede ancak dikkat çekmemek için nispeten azar azar sınıra doğru hareket etti. Ülkedeki tüm at ve motorlu araçlar gibi Tesalili ve Pire Sınır Demiryolları şirketine ait tüm demiryolu araçlarına el konuldu.

Görüleceği üzere bölgeden elde edilen bilgiler savaş hazırlıklarının çoktan tamamlandığına işaret etmekteydi. Bu doğrultuda Sofya'daki İngiliz Büyükelçisi Bax-Ironside "*Belgrad'da Balkan Devletlerinin Türklere verecekleri ultimatoma hazırlandığını*" ancak "*savaş ilanının birkaç gün ertelendiğini*" bildirmekteydi (Bax-Ironside'dan Grey'e, 8 Ekim 1912, akt. Gooch ve Temperley, 1967). Bölgede durum gerçekten de Viyana'daki İngiliz Büyükelçisi Cartwright'in da belirttiği üzere "*çok hızlı değişmekteydi*" (B.D., Cilt IX, No: 15) ve aynı gizli belgede Cartwright'in aktardığı üzere Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı'nın benzetmesiyle bu dönemde Osmanlı "*ölüm döşegindeki hasta bir adam*" olarak tarif edilmekteydi ve her an "*nabzinin durması*" bekleniyordu.

Artan gerginlik üzerine Büyük Devletler Balkan ülkeleri ve Türkiye arasında bir savaş meydana gelmesi halinde herhangi bir bölgesel kazanç elde edilemeyeceğini bildiren bir statüko bildirisini hazırlama çabasına giriştiler. Birkaç Büyük Devletin böyle bir notu göndermek için bir araya gelmesinden önce 1 Ekim 1912 tarihinde Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ ordularını seferber etmeye başladı. Aynı gün Türk orduları harekete geçirildi ve Büyük Güçler savaşın eli kulağında olduğunu anladılar (Seton-Watson, 1918, s. 163-164). Bir takım anlaşmazlıklar neticesinde bildirgenin sunulması 8 Ekim 1912 tarihine kadar gecikti ve Karadağ Hükümeti notun gelmesinden yalnızca birkaç saat önce 8 Ekim'de savaş ilan etti (Albertini, 1952, s. 377). Esasında tüm Büyük Devletler içtihat haline gelmiş şu ilkenin farkındaydı: Bir Hıristiyan toprağı Osmanlı Devleti'nden bir kez ayrıldı mı bir daha o egemenlik altına dönemezdi (Helmreich, 1938, s. 131). Dolayısıyla Demirci'nin (2006, s. 60) de vurguladığı üzere statüko bildirisini daha çok Avusturya'yı harekete geçmekten alıkoyan bir etken olarak telakki eden İngiltere bu bildirgenin savaşı engelleyebileceğini öngörmemekteydi. Diğer müttefiklerin de Karadağ'la birlikte hareket edebileceği tehlikesini gören Osmanlı Devleti, aceleyle Balkan Devletleri için reformlar sözü veren Berlin Antlaşması'nın Vilayet Yasasının yürürlüğe konmasını önerdi. Ancak İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in "*güncelliğinin kalmadığını*" düşündüğü (B.D., Cilt IX, s. 86) bu reformların uygulanmasını müttefikler reddettiler. İngiliz kamuoyunun bu gelişme karşısındaki tutumu şu alıntıdan anlaşılabilir (The Daily Mail, 8 Ekim 1912, s. 7'den akt. Demirci, 2006, s. 61):

Türkler reformları hayata geçireceklerini ve Berlin Anlaşmasının 23. Maddesi gereğince 1880'deki taahhütlerini yerine getireceklerini söylemekte. Ancak Balkan devletleri bu sözlere inanmıyor, güvence istiyorlar. Kayda değer tek güvence süngü zoruyla almayı tasavvur ettikleri Makedonya'nın gerçek manada özerkliğidir. ... iki tarafın görüşünün bağdaşması hayli zordur.

Anlaşılacağı üzere İngiliz kamuoyu da yaklaşan savaşın ayak seslerine kulak kesilmişti. Nihayet birkaç gün sonra Balkan Devletleri savaşa gerekçe oluşturmak üzere Osmanlı Devleti'ne bir ultimatoma verdiler. Buna göre Osmanlı Devleti'nden (B.D., Cilt IX, No: 24);

- Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün milliyetler için etnik özerklik,
- Parlamentoda oransal temsil,
- Hıristiyan ve Müslüman okulların eşitliği,
- Hıristiyanlar, kendi illerinin dışında askerlik yapmakla yükümlü olmaması,

- Herhangi bir bölgenin etnik karakteri değiştirmeye çalışılmaması,
- İsviçre veya Belçika komutanları altında jandarmanın yeniden düzenlenmesi,
- Reformların uygulanmasını takip etmek üzere Büyük Güçlerin Büyükelçilerinin kontrolüne tabi olan Hıristiyanlardan ve Müslümanlardan eşit olarak teşekkül ettirilecek bir Yüksek Şuranın İstanbul'da kurulması talep edilmekteydi.

Çok ağır hükümler içeren bu ultimatoma Fowler'ın (1967, s. 95) da dikkat çektiği üzere muhtemelen kabul edilmek üzere hazırlanmamıştı ve savaşın görünürdeki sebebinin teşkil ettiği. Bu dönemde İngilizlerin Osmanlı'ya yönelik tutumu yalnızca yeni rejimin hala kendini reforme edebileceği kapasitesine sahip olduğu inancından ziyade daha çok Pan-İslamizm düşüncesinin güç kazanmasına yönelik kaygıdan beslenmekteydi (B.D., Cilt IX, No. 262):

Türkiye'nin Avrupa'da şiddetle karşı karşıya kalma ihtimali geçmiştekine çok benzemektedir. Müslüman bir güç olarak, bu mahiyetteki bir felaket sahip olduğumuz dezavantajdan ötürü bizim için bir sorun kaynağıdır ancak kendisinin tedrici olarak dağılması bizi o kadar da olumsuz etkilemeyecektir.

Balkanlarda artan karışıklığa karşı İngiltere Balkan Ülkelerine ılımlılık göstermeyi önermiş ve Türkiye'ye reformları gerçekleştirme anlamına gelen akliselim tavsiye etmiştir; ancak kendi menfaatleri doğrultusunda bunları yeterince güçlü bir şekilde sunmayı tercih etmemiştir. Bu konuda Balkan ülkelerinin maliyeleri örnek olarak gösterilebilir. Savaşın hemen arifesinde Atina'dan Beaumont şöyle yazmıştı (A.D.M., 133/44588):

Sorunun finansal yönü ciddi biçimde ele alınmamış görünmektedir. Yunan Hükümetinin elinde 1911 borcundan kalanlar ile geçen yıldan 2.500.000 (para birimi anlaşılmıyor) civarı var ama daha fazlası yok. Bir kısım borç gerekli olduğu kontratlarında açıkça belirtilmiş olan Pire Limanı'nın ıslahı, Tesali demiryolları, yol yapımı gibi acilen gerekli tüm imar masraflarından kaçınıldığı için ellerindeki meblağ çok artmış durumdadır. Bu hızla gittikleri sürece de hızla tükenecektir.

Ekonomik yönden Büyük Güçlere bağlı bu tür uydu devletlerin İngiltere gibi süper güçlerin desteği veya en azından müsamahası olmadığı bir ortamda kötü bir mali yapı ile savaş hazırlıklarına girişmesi mantıkla çelişmektedir. Ancak bu dönemde İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson'un da işaret ettiği üzere İngiliz-Fransız Ententesi ve İngiliz-Rus anlaşması İngiliz politikasının mihenk taşlarıydı (B.D., Cilt IX, No. 184) ki bu İngilizlerin tutumu için yeterli bir açıklama sunmakta idi: *"Bu mutabakatların herhangi bir şekilde zayıflaması durumunda kendimizi sıkıntılı bir uluslararası durumda bulabiliriz."* Dolayısıyla bu süreçte gayri resmi olarak hakem rolüne soyunan İngiltere'nin, müttefiki Rusya'nın Balkanlara müdahalesini kısıtlamak için elinden geleni yapmadığı ve sahip olduğu siyasi güce orantılı olarak etkili bir tepki veremediği çıkarımında bulunulabilir. Bu hususta İngiltere'nin tek çekincesi ise Hindistan'daki Müslümanlar idi. Nitekim İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey bu durumu *"Eğer Rusya Türkiye'nin üzerine yoğun bir şekilde giderse, bu Hindistan'daki Müslümanlardan ötürü bize uymaz"* (B.D., Cilt IX, No. 355) sözleri ile açık bir şekilde beyan etmiştir.

İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson tarafından 9 Ekim 1912'de Hindistan Valisi Lord Hardinge'ye gönderilen özel mektupta Birinci Balkan Savaşının patlamasına ilişkin ilginç bir değerlendirme yapılmıştır (B.D., Cilt IX, No. 10). Nicolson savaşın temel sebebinin Rusya'nın dört Balkan ülkesini kullanarak bölgedeki arzu ve ihtiraslarını gerçekleştirme isteği olarak görmekteydi ve bu doğrultuda Balkan devletleri arasındaki gizli bir ittifakla sonuçlanmasını destekledi. Kendisi Rus Dışişleri Bakanı Sozanov'un aklında öncelikli olarak Avusturya üzerinde diplomatik bir başarı kazanma ve daha sonra Balkanlarda Rus prestijini eski haline getirme isteği olduğunu varsayıyordu. Ayrıca Balkan çatışmalarına neden olan diğer sebepleri o dönemde Arnavut bölgesindeki yerel yönetim ve İtalya'yla ortaya çıkan savaş da dâhil olmak üzere Osmanlı Devleti'nin kendisini içinde bulduğu sorunlarda görmekteydi. Güçlü Rus yanlısı duygularıyla bilinen Nicolson Türklerin dağılmasının yalnızca geçici bir süreliğine geciktirilebileceğini ve Güneydoğu Avrupa'daki Rus

üstünlüğünün önüne geçilemeyeceğini düşünüyordu (Steiner, 1969, 134-135). Balkan Harbine çok az bir zaman kala Balkan ittifakının oluşumuna zemin hazırlayan Rusya ittifakının kendi motivasyonu ve kontrolü dışına çıktığını ve gelişmelerin kaygı verici bir hal aldığını müşahade etmekteydi (A.D.M., 70/42458):

Bugün Avusturya maslahatgüzarı ile konuşurken, tüm konuşmalarımız boyunca M Sozanov'un (Rusya Dışişleri Bakanı) daha önce Balkanlar'da Rusya için Boğazlar veya herhangi bir değişiklik veya avantaj temin edileceğinden hiç söz etmediğini kendisine iletme fırsatı buldum. Kendisi tamamen barışın nasıl muhafaza edilebileceğine ve statükonun nasıl kargaşadan korunacağına odaklanmıştı. Maslahatgüzar Hükümeti'nin isteklerinin M Sozanov ile aynı olduğundan emin olduğunu söyledi.

Savaşın kaçınılmaz olarak görüldüğü bu dönemde İngiltere Dışişleri Bakanı Grey "*Osmanlı ordusunun eksiklikleri ve Osmanlı hazinesinin yoksul durumuna* (B.D., Cilt IX, No. 848) dikkat çekmekte ve bu koşullar altında Osmanlı'nın enerjisini boşa harcamaktan ziyade muhafaza etmesi gerektiğini düşünmekteydi. Ancak kendisinin bu görüşlerinde çelişki içinde olduğu I. Balkan Harbinin sonlarına yaklaşıldığı ve Osmanlı Devleti'nin beklenen aksine savaşı kaybeden taraf olacağı anlaşıldığı günlerde sarf ettiği şu ifadelerinden anlaşılabilir: "*Savaşın sonra Osmanlı gümrük vergileri artırılmalıdır. Ancak bu para Türkiye'nin gelişmesinden çok müttefiklerin elde edeceği savaş borcunu ödemeye gitmelidir.*" (B.D., Cilt IX, No. 783).

Osmanlı - İtalya arasında gerçekleşen Trablusgarp Savaşı sonrası, barış konusunda yapılan telkinlerin başarıya ulaştığını İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Lowther 17 Ekim 1912 tarihinde şöyle bildirmekteydi (B.D., Cilt IX, No. 469):

Türk-İtalyan barış protokolü imzalandı ve böylece bir yıldır sürmekte olan savaş bitti. ...Bu bölgenin kaybedilmesi Osmanlı'ya hem ekonomik hem de dini prestij açısından zarar verecektir. Bu, Panislamizm'in sonu demektir.

İlk bakışta Trablusgarp Savaşı'nın sonlandırılmasını bildiren bu belgede konunun Panislamizm çerçevesinde değerlendirilmesi hayli dikkat çekicidir. Ancak İngilizlerin Balkan Savaşları sırasındaki politikasındaki en önemli çekincesi olan Hintli Müslümanlar ve bu coğrafyada Pan-İslamizm düşüncesinin güç kazanması ihtimalinin çok zayıfladığı değerlendirilmesinde savaşın patlak verdiği tarihlerde İngiliz Dışişleri Müsteşarı Nicolson tarafından açıklanan İngiliz politikasının içine düştüğü açmazla işaret etmekteydi (B.D., Cilt IX, No. 358):

Eğer Balkan Devletleri kazanırsa Müslüman vatandaşlarımız bizi Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına izin vermekle suçlayacaklar; ancak Türkiye kazanırsa zaferinin meyvelerini toplamasına müsaade etmekte Avrupa'yı ikna etmemekle suçlayacaklar ki Avrupa buna kesinlikle izin vermeyecektir.

Bu açmazın bir diğer ayağı ise kuşkusuz İngilizlerin Osmanlı Devleti'ndeki menfaatleri idi. Balkan Savaşlarının herhangi bir şekilde bu menfaatlara zarar vermemesi gerektiği açık bir biçimde şöyle ifade edilmişti (B.D., Cilt IX, No. 10):

İstanbul'daki Büyük Devletlerin temsilcileri Türklere karşı dikkatli bir dil kullanmalı ve kendilerine zarar verecek bir durum yaratmamalıdır. Hıristiyanların Türkiye'ye yapacakları saldırı İngiliz demiryollarında karışıklık çıkarabilir.

Balkanlarda savaş çanları çalarken İngiltere belki de son kez savaşı önlemeye dönük girişimlerde bulundu. Nitekim Atina'dan Beaumont'un 8 Ekim 1912 tarihli gönderisinde şunlar aktarılmaktaydı (A.D.M.,132/42091):

Geçen ayın 30'unda askeri hareketliliğe devam etmemesi için Yunan hükümetine baskı yapmak hakkındaki talimatları içeren 176 nolu telgrafınız ertesi sabah tarafıma ulaştı. Şu ana kadar bağımsız olarak hareket etmekle yetkilendirilmiş Rus maslahatgüzarı dışında meslektaşlarımdan hiçbiri benzer talimatlar almadılar...

Savaşın kaçınılmaz olduğunu gören İngiltere en azından savaşın belirli bir bölge ile sınırlandırılması gerektiğini düşünmekteydi. Bu konuda İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey, İngiltere'deki Yunan büyükelçisi ile yaptığı görüşmeyi şöyle aktarıyordu (A.D.M., 65/4435):

“Yunan Bakanı bugün beni görmeye geldi ...genel konuşmanın içinde bana savaşın belirli bir bölge ile sınırlamakla neyi kastettiğimi sordu. Ben de bu kavrama ilişkin yorumumun savaşın Büyük Güçler'in herhangi birinin dâhil olacağı kadar yayılmaması gerektiği olduğu karşılığını verdim.”

Anlaşılabacağı üzere İngilizler Balkanlardaki bu kargaşanın Büyük Devletlere sıçrayarak daha büyük ölçekli bir savaşın tetikleyebileceği endişesi taşımaktaydılar. Büyük devletlerin İttifak ve İtilaf şeklinde bloklaştığı bir ortamda böyle bir kaygının yersiz olmadığı ise kısa bir süre sonra ortaya çıkacaktı. İngiliz kamuoyu da bu görüşü benimsemişti (The Times, 14 Ekim 1912, s. 7'den akt. Demirci, 2006, s. 65): “*Balkan kavgası, bizim kavgamız değildir. Günün birinde ortaya çıkacaktı... Mademki o gün geldi, bize düşen görev bu kavganın bütün kıtaya yayılmasını engellemektir.*”

Sonuç ve Değerlendirme

Avrupa güçler dengesinin birliklerini tamamlayan İtalya ve Almanya sonrasında temelinden değişmesi sonucunda XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa yeni bir düzene doğru ilerlemekte idi. Görkemli Tecrit politikası ile devletlerarası çekişmelerden zarar görmeksizin çıkabilen İngiltere için de artık bu politikanın sürdürülebilirliği ortadan kalkmıştı. Avrupa ve dünya XX. yüzyılda görkemli tecrit geleneğinden ayrılarak, önceki yüzyılın diplomatik geleneklerinden oldukça farklı bir politika izleyen İngiltere ile karşı karşıya kalmıştır. Bu doğrultuda İngiltere güçlü müttefikler arayıp, bularak ve sahip olduğu etkiyi doğrudan ve etkili bir şekilde kullanmaya çalışarak yeni ihtiyaçlarına karşılık vermiştir. Bahsi geçen dönemde rakipsiz bir şekilde dünyanın en büyük süper gücü olan İngiltere zaman zaman bağımsız tutumlarıyla daha güçlü manevra sahaları edinebilmesini sağlayacak politikaları gereği, zaman zaman da bilgi eksikliği gibi durumlar söz konusu olduğu için tarafsız davranmayı ilke olarak görür ve bunun için de geçerli birtakım gerekçeler ileri sürerdi. Gerekli bulduğu durumlarda uyguladığı tarafsızlık politikasını rakiplerinin koz elde etme ihtimalini gördüğü durumlarda ise terk etmekteydi. Hatta ilginç bir şekilde, XIX. yüzyılın görkemli tecrit döneminde bile, İngiltere, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda olduğu gibi, gözetimi altında olan Balkan meselelerinde daha doğrudan bir rol oynamıştı (Medlicott, 1938, s. 180). Anlaşılabacağı üzere Balkan Savaşlarına giden yolda İngiltere'nin birincil ülkelere yönelik söz konusu politikasını değiştirmesi kadar ikincil ülkelere yönelik “tarafsızlık” politikasını değiştirmemesi önemli ölçüde etkili olmuştur. Bu doğrultuda aldığı kararlarda artık tek başına hareket edemeyen İngiltere'nin tarafsızlığı da müttefiklik ilişkilerinden etkilenmekteydi. Bu süreçte İngiltere'nin Büyük Güç ittifakları bağlamında hareket etmesi gerekliliği hakkında ciddi bir farkındalığa sahipken; küçük devletlerin rekabetinin Büyük Güçlerin sorumluluk alanına alınması ile ilgili tam bir farkındalığa henüz sahip olmadığı çıkarımında bulunulabilir. Osmanlı Devleti'ne karşı daha aktif bir pozisyon alması durumunda kendi Krallığı bünyesinde bulunan dominyonlarındaki çok sayıda Müslüman nüfusun olası bir tepkisel hareketlenmeye girmesi riski ve Avrupa'da çıkacak bir savaşın genişleyerek büyük güçleri de kapsaması ihtimali de İngiltere'nin Balkan Savaşları sırasındaki handikaplarıdır.

Kaynakça

- Admiralty Office. 133/ 44588. Beaumont,'tan Grey'e, 11.10.12.
 A.D.M., 132/42091. Beaumont,'tan Grey'e, 8.10.12.
 A.D.M., 70/42458. Grey'denCartwright'a, 7.10.12.
 A.D.M., 131/42090. Beaumont,'tan Grey'e, 8.10.12.

- A.D.M.,65/4435.Grey'denElliot'a, 18.10.12.
- B.D., Cilt IX, No. 354. Nicolson'danLowther'a, 18.3.12.
- B.D., Cilt IX, No. 534, s. 524. Bax-Ironside'danGrey'e, 23.12.11.
- B.D., Cilt IX, s. 515-516. Bax-Ironside'danGrey'e, 14.11.11.
- B.D., Cilt IX, s. 512-514. Bax-Ironside'danGrey'e, 28.10.11.
- B.D., Cilt IX, No. 554, s. 550. Bax-Ironside'danGrey'e, 24.2.12.
- B.D., Cilt IX, s. 556-557. Bax-Ironside'danNicolson'a, 14.3.12.
- B.D., Cilt IX, s. 556. Bax-Ironside'danNicolson'a, 14.3.12.
- B.D., Cilt IX, No.570. Nicolson'danO'Bernie'ye, 21.5.12.
- B.D., Cilt IX, No. 567, s. 564. Bax-Ironside'danNicolson'a, 8.4.12.
- B.D., Cilt IX, s. 2. Grey'denWhitehead'e, 15.4.09.
- B.D., Cilt IX, s. 66. Findlay'denGrey'e, 27.9.09.
- B.D., Cilt IX, s. 221. Findlay'denGrey'e, 12.10.10.
- B.D., Cilt IX, s. 501-502. Bax-Ironside'denGrey'e, 28.8.11.
- B.D., Cilt IX, s. 519. Cartwright'denGrey'e, 5.12.11.
- B.D., Cilt IX, s. 556-557. Bax-Ironside'danNicolson'a, 14.3.12.
- B.D., Cilt IX, s. 607. Cartwright'danGrey'e, 12.8.12.
- B.D., Cilt IX, s. 558-559. Nicolson'denCartwright'a, 18.3.12.
- B.D., Cilt IX, s. 564-565. Bax-Ironside'danNicolson'a, 8.4.12.
- B.D., Cilt IX, s. 527-528. Grey'denBertie'ye, 9.1.12.
- B.D., Cilt IX, No. 576, s. 572. Lowther'danGrey'e, 12.6.12.
- B.D., Cilt IX, s. 564-566. Bax-Ironside'danNicolson'a, 8.4.12.
- B.D., Cilt IX, No. 608, s. 604. Marling'denGrey'e 10.8.12.
- B.D., Cilt IX, No. 607, s. 603. Barclay'denGrey'e 10.8.12.
- B.D., Cilt IX, s. 631-632. Grey'denBertie'ye, 21.8.12.
- B.D., Cilt IX, s. 667. Grey'denBertie'ye, 2.10.12.
- B.D., Cilt IX, No: 6, s. 4. Bax-Ironside'danGrey'e, 8.10.12.
- B.D., Cilt IX, No: 15, s. 11. Cartwright'tanNicolson'a, 10.10.12.
- B.D., Cilt IX, s. 86. Elliott'anGrey'e, 8.10.12.
- B.D., Cilt IX, No. 24, s. 17. Bax-Ironside'danGrey'e, 12.10.12.
- B.D., Cilt IX, No. 262. Dering'denGrey'e, 1.9.12.
- B.D., Cilt IX, No. 184. Nicolson'danBax-Ironside'a, 12.11.12.
- B.D., Cilt IX, No. 355. Nicolson'danHardinge'ye, 18.4.12.
- B.D., Cilt IX, No. 10. Nicolson'danHardinge'e, 9.10.12.
- B.D., Cilt IX, No. 848. Lowther'danGrey'e, 10.10.12.
- B.D., Cilt IX, No. 783, s. 636.Grey'den Bertie'ye, 1.4.13.
- B.D., Cilt IX, No. 469. Lowther'danGrey'e, 17.10.12.
- B.D., Cilt IX, No. 358. Nicolson'danHardinge'e, 19.9.12.
- B.D., Cilt IX, No. 10, s. 6. Nicolson,'dan Hardinge'ye, 9.10.12.
- B.D., Cilt IX, No. 184. Nicolson'danBax-Ironside'a, 12.11.12.
- Albertini, L. (1952). *"Theorigins of thewar of 1914"*, (Çev. ve Ed.) Isabella M. Massey, Londra: Oxford UniversityPress.
- Alkan, N., (2014). *"Ve selanik düştü 1912-1913 balkan savaşı ve hezimetini"*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- British Documents on theOrigins of the War1898-1914:Gooch, G. P. ve Temperley, H. (2016 Baskısı), Yeni Delhi: Facsimile Publisher, 1967.
- Center for Ottoman Diplomatic History. (2016) *"The Ottoman Empire in British Parliamentary Debates Extracts From Hansard"*, 5 (1912), İstanbul: Isis Press.

- Demirci, S., (2006). “*British public opinion towards the Ottoman Empire during the two crises: Bosnia-Herzegovina (1908-1909), The Balkan Wars (1912-1913)*”, İstanbul: Isis Press.
- Fowler, R. D., (1967). “*British attitude toward the Balkan Muddle 1900-1912*”, Teksas Teknoloji Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Gooch, G. P., ve Temperley, H., (2016 Baskısı). “*British documents on the origins of the war 1898-1914*”, Yeni Delhi: Facsimile Publisher, 1967, (Cilt IX).
- Great Britain 5. (1911). Parliamentary debates (commons), XXXII.
- Grey'den Cartwright'a. (7 Ekim 1912). Admiralty office, Gizli, No: 70, 42458.
- Gümüsel, G., (2015). “*The Times gazetesinin gözünden doğu sorunu, Osmanlı İmparatorluğu ve Tanzimat dönemi (1838-1878)*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 57, s. 37-78.
- Hall, R., (2003). “*Balkan Savaşları 1912-1913*”, 1. Dünya savaşı'nın provası, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Helmreich, Ernst Christian. (1938). “*The diplomacy of the Balkan Wars 1912-1913*”, Londra: Humphrey Milford.
- Işık, Z., (2011). “*19. Yüzyıl Osmanlı dış politikası üzerinde İngiliz tesiri*”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, 45-61.
- Karal, E. Z., (2011). “*Osmanlı tarihi*”, TTK Yayınları, (Cilt: VII), Ankara.
- Kocatürk, Ö., (2009). “*Balkanlar'dan Ortadoğu'ya Osmanlı İngiliz ilişkileri (1908-1910)*”, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Marriot, J. A. R. (1940). “*The Eastern question*”, 4. Baskı, Oxford: Clarendon Press.
- Medlicott, W. N., (1938). “*The congress of Berlin and after*”, Londra: Methuen and Co.
- Seton-Watson, R. W., (1918). “*The rise of nationality in Balkans*”, New York: E. P. Dutton and Company.
- Steiner, Z. S. (1969). *The foreign Office and foreign policy 1898-1914*, Cambridge UP.
- Taşcan, A., (2015). “*XIX. Yüzyılda Amerika, İngiltere ve Rusya'nın Avrupa Türkiye'sinde dini görünümümlü siyasî nüfuz mücadelesi*”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2(5), 32-59.
- Ulubelen, E., (2009). “*İngiliz gizli belgelerinde Türkiye*”. 3. Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Uğurlu, Ö. A., (2005). “*İngiliz devlet arşivi gizli belgeleri Türkiye'nin parçalanması ve İngiliz politikası (1900-1920)*”, İstanbul: Örgün Yayınevi.